

14 MAYIS 1950 GENEL SEÇİMLERİNDE CHP VE DP'NİN SEÇİM KAMPANYALARININ ANA HATLARI*

Arş. Gör. Çağatay BENHÜR
S.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi
Tarih Bölümü
cag1974@yahoo.com

Özet

14 Mayıs 1950 tarihinde gerçekleşen Genel Seçimler ile Türk siyasi tarihinde önemli bir değişiklik olmuş ve Cumhuriyet'in kuruluşundan beri iktidarda bulunan Cumhuriyet Halk Partisi yerini Demokrat Parti'ye bırakmıştır. Uzun yıllar CHP ve onun yöneticileri tarafından idare edilmeye alışmış olan halk için de yeni ve ayrı bir deneyimin başlangıcı olan 1950 seçimleri öncesi her iki taraf da ilginç seçim kampanyaları düzenlemişler, iktidara gelmek için kıyasıya yarışmışlardır. Bu yarışmanın en önemli ayağını ise ulusal basında ortaya çıkan makale savaşları oluşturmuştur. Ayrıca radyo kullanımının artması ve radyoda propaganda faaliyetleri, adayların sosyo-ekonomik durumları ve bunun halka yansımaları da seçim kampanyalarında etkili olmuş unsurlar olarak göze çarpmaktadır. Nihayetinde seçimler 14 Mayıs 1950 tarihinde olaysız bir şekilde gerçekleşmiş ve Demokrat Parti çoğunluğu alarak iktidara gelmiştir.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet Halk Partisi, Demokrat Parti, CHP, DP, Demokrasi, Türk Demokrasi Tarihi, 1950 Genel Seçimleri, Seçim.

OUTLINES OF ELECTION CAMPAIGNS OF CHP AND DP IN THE 14 MAY GENERAL ELECTIONS

Abstract

There was a great change in Turkish political life with the general elections held on 14 May 1950 and Democrat Party came into power after Republic Party of People that had been in power since the founding of Republic. Before the 1950 election, which was the beginning of a new and different experience for a nation that was accustomed to being ruled by Republic Party of People, both sides had run interesting election campaigns and had competed to come into power. The most important step of this competition was article wars broken out in the press. Besides, propagandizing activities through radio channels, the disclosure of candidates' socio-economic states and the reflections of these events upon public were all effective elements in election campaigns. Finally, the elections were uneventfully held on 14 May 1950 and Democrat Party came into power with a majority of votes.

Key Words: Republic Party of People, Democrat Party, CHP, DP, Democracy, the History of Turkish Democracy, the 1950 General Elections, Election

* Bu çalışma Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Ocak 2001 tarihinde tamamlanmış "Türk Demokrasi Tarihinde Bir Dönüm Noktası Olarak 1950 Genel Seçimleri İsimli Yüksek Lisans Tezi'nin III. Bölümünden faydalanılarak hazırlanmıştır.

Giriş

Türk Demokrasi tarihinde 1938-1946 yılları arası Milli Şef Dönemi olarak anılmaktadır. Demokrat Parti'nin 7 Ocak 1946 tarihinde kurulması¹ ile Türk demokrasisi yeni bir evreye girmiş, 1946 Genel Seçimlerinden sonra da, Türkiye Büyük Millet Meclisi Demokrat Partili milletvekilleri ile tanışmıştır².

1946-1950 yılları arasındaki dönem için siyasette, Demokrat Parti'nin yükselişi ve Cumhuriyet Halk Partisi'nin düşüşü tabirlerini kullanmamızda bir sakınca yoktur. Adı geçen dönemde gerek CHP'nin uzun yıllardır iktidarda bulunmasından kaynaklanan yıpranma payı³ ve gerekse de DP'nin Meclis'teki muhalefet hamleleri, halka yakın söylem ve eylemleri sayesinde CHP taraftar kaybederken, DP aynı oranda güçlenmiştir.

1950 Genel Seçimleri Türkiye'de çeşitli açılardan, farklı uzmanlarca incelenmiş ve değerlendirilmiştir. Bu çalışmada ise, adı geçen seçimlerden önce iktidar için en güçlü iki aday olan CHP ve DP'nin seçim kampanyalarına ve bu süreçte ortaya çıkmış olan bir takım gelişmelere değinilecektir.

1946 Seçimlerinde uygulanan seçim sistemine sürekli itiraz eden DP'nin itirazları sonucunda 7 Şubat 1950'de Meclis'te yeni seçim tasarısı görüşülmeye başlanmıştır⁴. Tasarı 16 Şubat 1950 tarihinde kabul edilmiş⁵ ve Türkiye yeni bir seçim sistemine geçmiştir⁶. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde 1 Mart 1950 tarihinde Genel Seçim kararının alınmasını⁷ müteakip ülke çapında gerek siyasiler ve gerekse halk büyük bir coşku ve heyecanla yaklaşan seçimlere hazırlanmaya, kampanyalarını aktif hale getirmeye başlamışlardır.

¹ Cem Eroğul, **Demokrat Parti**, İmge Yayınevi, Ankara 1998, s.31.

² 21 Temmuz 1946'da gerçekleştirilen seçimler sonunda; CHP'den 397, DP'den 61 ve bağımsız 6 olmak üzere toplam 450 milletvekili Parlamento'ya girmiştir. Detaylar için bkz.: **TBMM Kütüphane ve Dokümantasyon Müdürlüğü, Seçim, Seçim Sistemleri ve Türkiye'de Uygulamalar**, TBMM Yayınları, Ankara 1982, s.92 vd.

³ Maurice Duverger kült sayılabilecek eserinde bu durumu "... hakim parti iktidarda yıpranır, canlılığını kaybeder, damar sertleşmesine uğrar ..." şeklinde yorumlamaktadır. M.Duverger, **Siyasi Partiler**, (Çev. Ergun Özbudun), Bilgi Yayınevi, Ankara 1993, s. 401.

⁴ Eroğul, **age.**, s.82.

⁵ Mahmut Goloğlu, **Demokrasiye Geçiş**, Kaynak Yayınları, İstanbul 1982, s.293.

⁶ Yeni Seçim Kanunu: Gizli oy, açık sayım ve çoğunluk sistemini kabul ederek, en az beş ilden aday gösterebilen muhalefet partilerinin radyodan yararlanmalarını, Yüksek Seçim Kurulunun oluşturulmasını, seçimlerin hakim güvencesi altında yapılmasını, idare amirleri, memurların, askeri kişilerin ve milletvekillerinin görev yaptıkları yerin seçim bölgesindeki seçim kurullarına seçilemeyecekleri, oyların kapalı yerde verilmesi, seçim sonuçlarının hemen ilanı, kazanan adayların listesinin asılması, oy pusulalarının Sulh Hukuk Mahkemeleri'nde korunması ve T.B.M.M. yada Yüksek Seçim Kurulu'nun isteği olmaksızın nakledilememesi, 11 kişiden oluşacak olan Yüksek Seçim Kurulu'nun yapısı gibi yenilikler getiriyordu. Mustafa Albayrak, **Demokrat Parti**, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 1992, s. 366-367. Kanunun tam metni için bakınız: Tarhan Erdem, **Anayasalar ve Seçim Kanunları**, Çeltüt Matbaası, Ankara 1982.

⁷ Feroz Ahmad – Turgay Bedia, **Türkiye'de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi**, Bilgi Yayınevi, Ankara 1976, s. 62.

4 Mart 1950 tarihinde Yüksek Seçim Kurulu için oylama yapılmış ve Seçim Kurulu Başkanı ile üyeleri tespit edilmiştir⁸. Yüksek Seçim Kurulu'nun da atanması ile ülke artık iyiden iyiye Genel Seçim havasını solumaya başlamıştır. Bu tarihten sonra basında, siyasi partiler arası makale ve haber savaşları başlamıştır. Basında başlayan bu seçim savaşlarını partilerin seçim kampanyaları takip etmiştir.

I-Genel Hatları İle DP'nin Seçim Kampanyası

Seçim kampanyasının başlamasından az önce DP içerisinde bir takım problemler yaşanmakta idi. Kampanya öncesi Demokratlar öncelikle bu sorunları çözümlene yoluna gitmişlerdir. Bayar – Menderes grubu ile DP içi muhalif grubun bir süreden beri anlaşmazlık içinde olduğu zaten bilinmekte idi. Adı geçen muhalif grubun tasfiyesi amacıyla Menderes, Mükerrrem Sarol ve Hüsnü Yaman İstanbul Eminönü'nde uydurma belgelerle bir kongre düzenlemişler ve bu kongre de genel merkezce meşru görülmüştür. Bu olay Genel Merkez ile İstanbul İl İdare kurulunun arasının açılmasına neden olmuştur⁹. Neticede Bayar ve ekibi başarılı olmuş başta İl Başkanı Esat Çağa olmak üzere Selahattin Güvendiren ve Kazım Yurdakul istifa etmişlerdir. Kısaca diyebiliriz ki DP içerisindeki muhalefetin en önemli kalesi İstanbul düşürülmüştür.

Kampanya sırasında DP'yi uğraştıran en önemli konulardan birisi de; Millet Partisinin DP için kullandığı "muvazaa" partisi iddiasına karşı verilen mücadeledir. Bu mücadelede ve sonrasında DP'ye en önemli katkılardan birisi seçim öncesi partiye katılan tanınmış simalardır. Bunların arasında en önemlisi Ali Fuat Cebesoy'dur. Cebesoy, Milli Mücadelenin tanınmış generallerinden biri idi ve halk tarafından çok sevilmekteydi. Ayrıca Cebesoy CHP'den istifa ettiğinde basına CHP için hiç de hoş olmayacak açıklamalarda bulunmuştu:

"Şahsımı hiçbir zaman bahis konusu yapmış bir adam değilim nerede olursam olayım memleketi hizmet bence ön safta gelir. Bugünkü dünya vaziyeti karşısında memleketin durumunu bütün partilerin üzerinde tutmak doğru olur, kanaatindeyim. Benim birkaç gün evveline kadar içerisinde bulunduğum parti de dâhil olmak üzere, partiler arasında politika mücadelesi o kadar ilerlemiş ve genişlemiştir ki, memleket meseleleri bir tarafa bırakılmıştır.

... iktidar partisi bu liderleriyle önümüzdeki seçimlerde yerinde kalırsa memleket işleri iyi gitmeyecektir....

Benim halk partisinden ayrılmam demek, bu mücadelede partinin haksız olduğunu görmem demektir. Yeni dört senelik teşrii hayatta onların yanında mesuliyet almayacağım" ¹⁰.

27 Mart tarihli Cumhuriyet gazetesinde "seçimler arefesinde CHP den istifalar" başlığı altında manşetten verilen habere göre; Refet Bele'nin de istifa edeceği iddia edilmiştir¹¹.

⁸ Cumhuriyet, 05.03.1950.

⁹ Cihat Baban, **Politika Galerisi**, İstanbul 1970, s.41 ve sonrası.

¹⁰ Zafer, 29.3.1950.

Ali Fuat Paşa dışında DP'ye katılan tanınmış simalardan bazıları, Korgeneral Fahri Belen, Yargıtay Başkanı Halil Özyörük, Amiral Rifat Özdeş, Sinan Tekelioğlu ve Suat Hayri Ürgüplü idi. Bunların dışında Halide Edip Adıvar, Hamdullah Suphi Tanrıöver ve Nadir Nadi'de DP listelerinden bağımsız olarak seçimlere katılacaklardı. Bu kimselerin DP saflarına katılmaları DP için hatırı sayılır bir başarı olmuştur. Yalnızca isimleri bile puan kazandırmaya yeten bu şahısların bir de yerinde beyanatları işin içine girince doğrusu DP sanki çölde vaha bulmuştur. Bunlardan Halil Özyörük DP'yi tercih edişini şu satırlarla ifade etmektedir:

“DP'ye sempati göstermekliğimin ve bu partinin adayları listesinde yer almamın sebeplerini izah ederken kırk seneyi aşan hâkimlik hayatımda kazandığım vicdan ve karar serbestliği benim için en önemli saiklerden biri olmuştur”¹².

DP'nin aday tespiti 1946 tarihli DP tüzüğü'nün 13. maddesi ile Genel İdare Kurulu'na verilmişti. Genel İdare Kurulu da, 2 yılda bir yapılacak parti büyük kongresinde seçilecek ve kongreden sonra partinin en yetkili organı sıfatını taşıyacaktı. Lakin 1947'de yapılacak seçimler aniden 1946 yılına alınınca büyük kongresini yapamamış ve Genel İdare Kurulu'nu seçememiş olan DP, adı geçen seçimler için adaylarını yönetmeliklerinin 43. maddesi uyarınca parti kurucuları tarafından belirlemiştir. Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan dördüsünün oluşturduğu seçici kurul 7 Ocak 1947'de toplanan DP büyük kurultayı neticesinde yetkilerini seçilen Genel İdare Kuruluna devretmişlerdir. Kongrede aday tespiti hususunda önemli tartışmalar yaşanmış, nihayetinde Celal Bayar'ın hazırladığı önerge kabul edilmiştir. Böylece aday tespit yetkisi parti örgütleri ile Genel İdare Kurulu arasında paylaştırılmıştır. 1947 DP tüzüğü'nün 92. maddesine göre, parti tarafından illerde gösterilecek adayların 1/5 ini Genel İdare Kurulunun, 4/5' ini ise illerde toplanacak yoklama kurullarının tespit etmesine karar verilmiştir. Ayrıca partiye kayıt tarihi üzerinden 6 ay geçmeyen üyelerin milletvekili adayı olamayacakları da karara bağlanmıştır¹³.

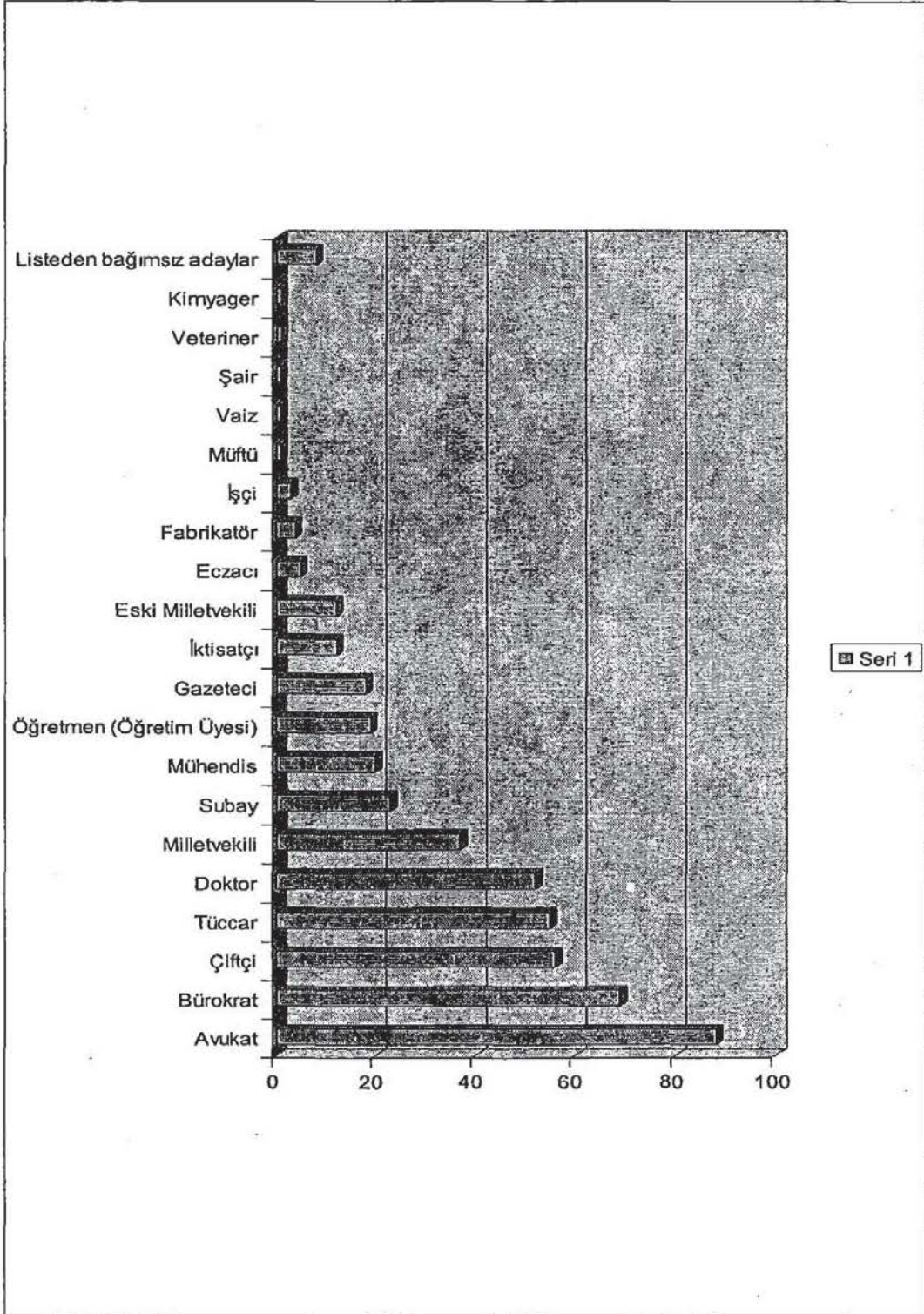
24 Nisan 1950'de DP aday listesi açıklanmıştır. Buna göre DP adaylarının mesleki dağılımları şu şekilde idi: 88 Avukat, 69 Bürokrat, 56 Çiftçi, 55 Tüccar, 52 Doktor, 37 Milletvekili, 23 Subay, 20 Mühendis, 19 Öğretmen (öğretim üyesi), 18 Gazeteci, 12 İktisatçı, 12 Eski Milletvekili, 5 Eczacı, 4 Fabrikatör, 3 İşçi, 1 Müftü, 1 Vaiz, 1 Şair, 1 Veteriner, 1 Kimyager. Sekiz adaysa bu listeden bağımsız olarak adaylığını koymuştur¹⁴.

¹¹ Cumhuriyet, 27.3.1950.

¹² Cumhuriyet, 21.4.1950.

¹³ Oya Araslı, **Adaylık Kavramı ve Türkiye'de Milletvekili Adaylığı**, Sevinç Matbaası, Ankara 1972, s.161-162.

¹⁴ Cumhuriyet, 25.4.1950.

Tablo I: Demokrat Parti adaylarının mesleki dağılımlarının yüzdeleri¹⁵¹⁵ Araslı, age., s.190.

Yeni seçim kanunu gereğince muhalefetin de radyodan yararlanmasına izin verilmiş ancak bu hak en az 5 ilden aday gösteren partilere tanınmıştır. Diğer taraftan bağımsız adayların radyodan halka seslenme istekleri Yüksek Seçim Kurulunca reddedilmiştir¹⁶. Bununla birlikte partilerin radyo konuşmaları sıraları da belirlenerek bir düzene konmuştur.

Radyo sıraları daha sonra gazetelerde yayınlanmıştır. 4 Mayıs'ta başlayacak konuşmalar 10'ar dakikalık sürelerde gerçekleşecek ve 10 Mayıs'ta sona erecektir. Buna göre partilerin ilk ve son günlerde yapacakları konuşma sıraları şöyledir:

Ankara Radyosundan:

4 Mayıs 1950	CHP-	21:15-21:25
		21:40-21:50
	DP-	18:00-18:10
		20:30-20:40
	MP-	18:30-18:40
		19:50-20:00
MKP-	19:30-19:40	
10 Mayıs 1950	CHP-	19:50-20:00
		21:40-21:50
	DP-	18:00-18:10
		21:15-21:25
	MP-	19:30-19:40
		20:30-20:40
MKP-	18:30-18:40	

İstanbul Radyosundan:

4 Mayıs 1950	CHP-	19:20-19:30
		21:50-22:00
DP-	18:50-19:00	
	20:20-20:30	
MP-	18:20-18:30	
	20:50-21:00	

¹⁶ Müsemma Sabancıoğlu, "Bir Seçim Böyle Geçti", **Toplumsal Tarih**, Sayı:200005, Mayıs 2000.

	MKP-	20:00-20:10
10 Mayıs 1950	CHP-	18:20-18:30
		21:50-22:00
	DP-	20:20-20:30
		20:50-21:00
	MP-	19:20-19:30
		20:00-20:10
	MKP-	18.50-19:00 ¹⁷

8 Mayıs 1950 tarihinde DP seçim beyannamesi yayınlamıştır¹⁸. Bu beyannamede öncelikle CHP'nin seçim beyannamesi "rasyonel ve realist" olmadığı için eleştirilmektedir. Ayrıca o güne kadar ki CHP uygulamaları da tenkit edilmekte, özellikle de CHP'nin ekonomi politikası üzerinde durulmaktadır. Köylünün sıkıntı çektiği, vergi sisteminin yetersiz olduğu ve özel teşebbüsün iş sahasının daraltıldığından bahisle DP'nin iktidara gelmesi halinde bunların çözüleceği mesajı verilmektedir.

Beyannamede ayrıca genel hatlarıyla bütçe sorununun giderileceği, vergilerin indirileceği, iş hayatını engelleyen bürokratik kısıtlamaların kaldırılacağı, yabancı sermaye ve tekniğinin memlekete süratle getirileceği, işçi ve köylü sorunlarının batı demokrasilerindeki gibi çözüleceği, siyasi rejimin demokratik bir zihniyetle yeniden düzenleneceği, Anayasa'da demokrasi için bazı değişiklikler yapılacağı, dış politikada da Amerikan, İngiliz ve Fransız dostluklarına bağlı kalınacağı ve barıştan yana olunacağı belirtilmekte idi. Beyanname DP'nin meşhur sloganı "Söz Milletindir" ile bitmekte idi ¹⁹.

Beyanname özellikle DP yanlısı basında çok olumlu karşılanmıştır. DP seçim kampanyasında özellikle büyük mitinglere yönelmiş, CHP'li iktidar ise dini siyasete alet etmek, muhalefete baskı yapmak ve ülke yönetiminde plansız davranmakla sürekli suçlanmıştır. 4-10 Mayıs 1950 tarihleri arasındaki radyo konuşmalarında, mitinglerde velhasıl her zeminde halka gelecekle ilgili pek çok vaatlerde bulunmuşlardır.

II. Genel Hatları İle CHP'nin Seçim Kampanyası

CHP kurmayları seçimin yaklaşmasıyla beraber, başarılı sonuçlar almak için bir takım planlar yürürlüğe koymaya çalışmışlardır. 16 Şubat'ta Yeni Seçim Kanununun kabulü, 22 Martta kısmi affın çıkarılması, 22 Martta Çiftçiyi Topraklandırma Kanununda yapılan değişiklikler ile yine bu ay içerisinde

¹⁷ Zafer, 26.4.1950, Kura Ankara 3. Noteri Zihni Nayman huzurunda çekilmiştir.

¹⁸ 9 Mayıs 1950 tarihli basın.

¹⁹ Albayrak, *agt.*, s.384-386.

memurlara vergi indirimi ve ikramiye verilmesi uygulaması aşırı sağcı ve solcu gruplara yapılan müdahaleler (tutuklamalar, davalar vb.) hep halka sevimli görünmek ve seçimlerde başarılı olmak için yapılan icraatlardır. CHP kumayları belki de sonraları Maurice Duverger'nin ünlü kitabı "Siyasi Partiler" de yazdığı gibi "halk iktidarın son 6 aylık icraatına göre ona oy verir" düşüncesini benimsemişlerdir.

CHP yetkilileri seçimler yaklaştıkça kendi içlerinde bazı tabuları da yıkarasına hareket etmeye başlamışlardır. Günaltay'ın adeta dindar bir insanın tavrını aşan konuşmaları parti içinde bile tepki bulmuş hatta B. Kemal Çağlar gibi CHP'nin önemli isimlerinden birisi istifa etmiştir. Zaten CHP'nin dini söylemlerindeki aşırılık ve değişiklik rakibi DP'nin de iktidara karşı uygulandığı eleştiri saldırısının merkezini oluşturmakta idi.

CHP'nin en önemli kozu bir zamanlar Milli Şef unvanını da taşıyan Cumhurbaşkanı İnönü idi. İnönü, 1950 seçim kampanyası boyunca CHP Genel Başkanı olduğunu vurgulamaktan çekinmemiş hatta bunu bilakis belirtmiştir. İnönü ilk seçim konuşmasını 23 Mart'ta Polatlı'da gerçekleştirmiştir:

"Geçen dört sene zarfında benim başlıca uğraştığım mesele, vatandaşlar arasında dirlik düzenliği korumak ve Türkiye'nin dış emniyeti üzerinde selamet yolunu bulmasına çalışmak olmuştur. Bu memlekette şimdiye kadar misali görülmemiş olan uzun bir hürriyet rejimi içinde muhtelif kanaatte vatandaşların, siyasi faaliyetlerini emniyet içinde bulundurmağa çalıştık. Gücümüzün yettiği kadar, sert münakaşaların zararsız geçmesini, siyasi çevrelerimizin birbirine tahammül göstermelerini, hem kendi nefsimizde, hem siyasi teşekküller arasında tesise uğraştık" ²⁰.

İkinci konuşmasını yaptığı Kırıkkale'de ise İnönü seçimleri kazanırlarsa "Altı Ok" u Anayasa'dan çıkaracaklarının mesajını vermiştir.

"... Halk Partili vatandaşlarıma söylüyeyim ki, bizim inandığımız altı oklu prensiplerin anayasadan çıkarılması tabii olacaktır. Biz, Halk Partili olarak altı oklu prensiplerimizi vatandaşlarımıza beğendirmeye çalışmakta devam edeceğiz..." ²¹.

CHP'liler halka ve muhalefete daha sevimli görünmek için içerisinde İstanbul eski sıkıyönetim komutanı General Sabit Noyan ve Emniyet Müdürü Ahmet Demir'in de bulunduğu ve halkın şikayetçi olduğu bir takım mülki amir ve memurları görevden almışlar hatta haklarında soruşturma da başlatmışlardır ²².

Her ne kadar işçilere verilecek grev hakkı hususunda izlediği katı tutumdan dolayı işçi oylarını kaybedeceği anlaşılrsa da CHP kumayları köylü oylarına güveniyorlardı. Köylülere karşı izlenen politikalar çok sağlıklı olmamakla beraber

²⁰ Zafer, 24.3.1950.

²¹ Cumhuriyet, 26.3.1950.

²² Albayrak, agt., s.388.

bu zümrenin CHP'ye teveccüh göstereceği sanılıyordu. Nisan ayı başından itibaren CHP ileri gelenleri seçim bölgesine "parti müfettişi" sıfatları ile atanmışlardı ve bu kişiler CHP'nin seçimi kazanacağına inanıyorlardı. Bu "kodaman" lar içerisinde birisi vardı ki o sonuçlardan tam emin değildi. Bahsettiğimiz kişi Yozgat Valisi İhsan Sabri Çağlayangil'dir.

Yılların kurt politikacısı İsmet İnönü de verdiği beyanatlarda seçilememe endişesini dile getirmiştir. İnönü elbette biliyordu ki çoğunluk sistemi ya hep ya hiç sonucunu getirecekti.

"... bundan bir hafta sonra seçimlerin neticesi ne olursa olsun kadere boyun eğmek lazım gelecek, sandık başlarına emniyetle gideceğiz.

... iktidarda iken (gazetecilere hitaben) bütün tenkidlerinize tahammül ediyorum. Hele bir karşınıza geçeyim de görün bakayım. Ben bu mevkiye yumuşak koltuktan gelmedim.

... bir gün memleketim artık, senin zamanın geçti dediği zaman ona minnettar olacağım.

... bütün ömrümüz muharebeyi kazanmak için vazife başında bulunmakla geçmiştir. Bu sebeple ihtiyarım, memleketimi türlü ihmaller karşısında bırakıp gitmem. Çekilirim ama, bu defa karşıya geçer, mücadele eder uğraşırım. Çekilirim demem budur..."²³.

İnönü o zamanlar Ankara Valisi olan Avni Doğan'la girdiği bir diyalogda da seçim sonuçlarıyla ilgili bazı söylemlerde bulunmuş basiretli bir devlet adamı portresi çizmiştir.

"Seçim neticelerini riyazi bir kat'iyetle ölçmek mümkün değildir. Seçimi Halk Partisi kaybedebilir. Dahiliye vekili, hatta bütün vekiller mebus seçilmeyebilirler. Bu duruma düşen vekiller mes'uliyetten kaçınırlar. Ankara'nın her türlü karışıklıktan korunması, emniyet ve huzurun temini Vali olarak senin omuzlarında kalacaktır. Her şeyi hesap ederek tedbir aldınız mı? Öğrenmek isterim?"

...sen Yozgat'tan adaylık koydun. Şayet mebus seçilirsen Meclis toplanıp yeni hükümet kuruluncaya kadar Valilik vazifesinden ayrılmayacaksın"²⁴.

CHP daha resmi aday listelerini ilan etmeden CHP adına olumsuz bir gelişme yaşanmıştır. 10 Nisan 1950 tarihinde o zamanlar Millet Partisi Genel Başkanı sıfatına da haiz olan Mareşal Fevzi Çakmak vefat etmiştir. Fevzi Paşa halk nazarında Millet Partisi liderinden ziyade bir Milli Mücadele kahramanı olarak görülmekte ve Milli Mücadele yıllarındaki başarılarından dolayı da çok sevilmektedir. Paşa'nın ölüm haberinin duyulmasına rağmen radyonun normal müzik yayınına devam etmesi ve iktidarın umursamaz tavırları yasta olan halkı

²³ **Vatan**, 4.5.1950.

²⁴ Avni Doğan, **Kurtuluş, Kuruluş ve Sonrası**, Dünya Yayınları, İstanbul 1964, s. 265-266.

derinden yaralamıştır. Hatta halk tepkisini birtakım fiili eylemler yaparak da sergilenmiştir. (Gençlerin yaptığı gösteriler vs.) Cenaze törenine de akseden bu tepkiler bazı kişilerin tutuklanmasına da neden olmuştur ²⁵.

CHP'nin öncelikle parti örgütlerinin görüşünün alınması ile başlayan aday belirlemedeki yenileştirme hareketi, Başkanlık Divanı üyelerinin ikinci seçmenlerin görüşlerini alarak aday listelerini hazırlaması usulü ile devam etmiş (Bu uygulama 1939 seçimlerinde hayata geçirilmiştir. 28 ilde yapılan toplantılarda aday olmak için başvuran 4500 kişi arasından 290 isim tespit edilmiştir.) lakin bu usul 1939 seçimlerinden sonra uygulanmamıştır. Bunun yerine 6. Büyük Kurultayda kabul edilen tüzüğün 27. maddesine binaen Başkanlık Divanı aday tespitinde Parti Grup Yönetim Kurulları ve Parti Genel Yönetimi Kurullarının oyuna başvurabilir ibaresi uygulanmıştır. Parti Başkanlık Divanı için bağlayıcı olmayan bu usul 1946 seçimlerinde uygulanmıştır. 1943 seçimlerinde ise parti seçmenlere çıkacak milletvekili sayısından fazla aday göstererek adaylar arasında seçim yapma imkanı tanımıştır. (1943 seçimlerinde 485 milletvekilliği için 569 kişi aday gösterilmiştir.) 1947 yılından sonra ise daha farklı bir uygulama karşımıza çıkmaktadır. 7. Büyük kurultay tüzüklerine göre (148.madde) adayların %30' u Parti Merkez organlarınca tespit edilecek geri kalan %70' i Parti il teşkilatlarınca belirlenecektir. Bu adayları tespit edecek merkez organı ise Parti Divanı'dır. Parti Divanı, Genel Başkanlık Divanı, Büyük Millet Meclis Reisi, partinin kabine üyeleri, Genel Yönetim Kurulu ve Parti Meclis Grubu üyelerinden meydana gelmektedir. İşte 1950 seçimlerinde CHP adayları yukarıdaki kurullarda yukarıdaki kurallara göre tespit edilmiş²⁶ ve bu aday listesi 23 Nisan 1950 de ilan edilmiştir ²⁷.

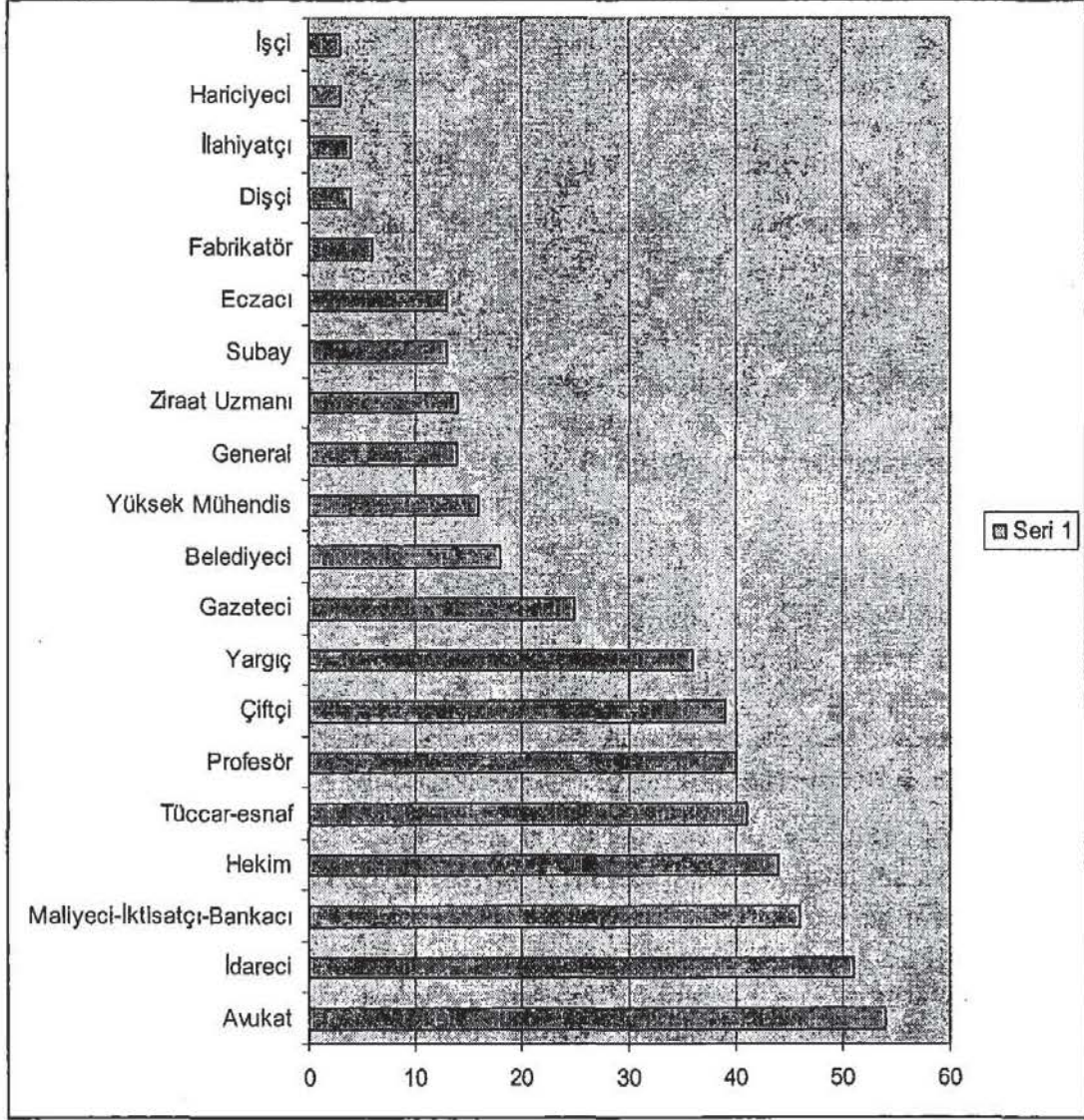
Adayların mesleki dağılımları şöyledir: 54 avukat, 51 idareci, 46 maliyeci, iktisatçı, bankacı, 44 hekim, 41 tüccar, esnaf, 40 profesör, 39 çiftçi, 36 yargıç, 25 gazeteci, 18 belediyece, 16 yüksek mühendis, 14 general, 14 ziraat uzmanı, 13 subay, 13 eczacı, 6 fabrikatör, 4 dişi, 4 ilahiyatçı, 3 hariciyeci, 3 işçi. Adayların toplamı 479 erkek, 5 kadındır ²⁸.

²⁵ Fevzi Çakmak'ın siyasi hayatı ile ilgili tafsilatlı bilgi için bakınız: Ercan Haytoğlu, "Mareşal Fevzi Çakmak'ın Siyasi Hayatı ve Ölümü", **Türk Yurdu**, C:XIX, S.147 Kasım 1999, s.31.

²⁶ Araslı, **age.**, s.151-154.

²⁷ Bakınız aynı tarihte **Basın**.

²⁸ **Cumhuriyet**, 25.4.1950.

Tablo II: Cumhuriyet Halk Partisi adaylarının mesleki dağılım yüzdeleri²⁹

27 Nisan 1950 tarihinde de CHP seçim beyannamesini yayınlamıştır³⁰. Bu beyannamede ana hatlarıyla: Rejimin demokratikleştirilmesi için Anayasa Batılı ülkelerdekine benzer bir şekilde düzenleneceği, Devlet Başkanının yetki ve görevlerinin ele alınacağı, ikinci bir meclisin kurulacağı, altı okun anayasadan çıkarılacağı, köylerin kalkınması için seferberlik başlatılacağı, buna da eğitim seferberliği ile başlanacağı, radyonun yaygın hale getirileceği, ziraat aletlerinin çoğaltılacağından bahsedilmekte idi.

Ayrıca şehir ve kasabalarda elektrik ve suyun ucuzlatılacağı ve yaygınlaştırılacağı, gıda fiyatlarından istikrarın sağlanacağı, mesken sorununun

²⁹ Araslı, *age.*, s.186.

³⁰ Tafsilat için bakınız aynı tarihte **Basın** ya da Tarhan Erdem, *age.*.

çözüleceği, hastalıklarla mücadele edileceği, il idarelerine özerklik verileceği, doğunun kalkındırılacağı, ticaretin gelişmesi için yeni çalışmalar yapılacağı, adaletin sağlanacağı, enerji santrallerinin yapılacağı, devlet teşekküllerinin özelleştirileceği, yabancı sermayeye kapıların açık tutulacağı, kredi imkanlarının arttırılacağı, para değerinin korunacağı, dış politikada ise Amerika, İngiltere ve Fransa ile devam eden ilişkilerin daha da geliştirileceğinden bahsedilmekte idi. Bildiri "Taktir Milletimizindir" sloganı ile son bulmakta idi ³¹.

CHP'liler iktidar olmanın hem de bu iktidarı uzunca bir süredir sürdürmenin tüm olumlu ve olumsuz tarafları üzerine alarak seçime hazırlanmış, halkın kendilerine olan alışkanlık ve saygısına güvenmiş, son dönemlerde gerçekleştirmeye çalıştıkları reform ve iyileştirmelerin seçimi kazanmalarına yeteceğine inanmışlardır. Hâlbuki bugün siyaset bilimcilerin ortaya koyduğu bir gerçek vardır ki "iktidarda olan partiler yıpranır". CHP de uzun süren iktidarı boyunca haddinden fazla yıpranmış ve bu haliyle 14 Mayıs gününe ulaşmıştır.

Sonuç

Yukarıda ana hatları ile belirtmeye çalıştığımız gibi, DP seçim kampanyasının özünü "Söz Milletindir" sloganına bağlamakta idi. Bu bağlamda DP'nin önem verdiği tema; uzun yıllardır tek parti yönetiminde kalan halkın artık silkinerek zincirini kıracağı ve yeni bir oluşumdan yana olacağı idi. Bu minval üzere dönemin tanıdık ve halk nazarında itibar sahibi simalarının DP'ye ardı ardına katılmaları da ayrıca iyi planlanmış bir siyasi hamle idi.

CHP politikaları ve seçim beyannamesi eleştirilirken özellikle ekonomi üzerinde yoğunlaşan eleştiriler II.Dünya Savaşı'nın yaralarını sarmaya çalışan Türk köylüsü ve esnafı üzerinde oldukça tesirli olmuştur. Halkın her kesimine hitap eden bütçe sorununun giderileceği, iş hayatındaki karmaşık bürokrasinin kaldırılacağı, vergi indirimi gibi konular ve her yerde herkese demokrasi vaatleri de DP'nin seçim kampanyasında öne çıkan ve puan toplayan noktalar olmuştur.

"Taktir Milletindir" sloganını ana düstur olarak alan CHP seçim kampanyası ise, uzun yılların getirdiği iktidar yıpranmışlığı ve halkın yeni arayışlara ilgisinin gölgesinde gerçekleşmiştir. Seçimlerin hemen öncesinde yapılan kısmî af, memurlara vergi indirimi, şikâyetçi olunan bazı mülkî amirlerin değiştirilmesi gibi uygulamalar halkta CHP kumaylarının istediği etkiyi gerçekleştirilmemiştir.

Seçimler öncesi CHP içerisinde meydana gelen bazı iç karışıklıklar ve partinin ağır toplarından bir kaçının gerek ayrılığı ve gerekse basına yansıyan olumsuz beyanatları CHP kampanyasına umulandan çok zarar vermiştir. Her ne kadar CHP seçim beyannamesinde Anayasa'nın batılı ülkelerdeki gibi düzenlenerek rejimin daha demokratik bir hale getirileceğini, Devlet Başkanının yetki ve görevlerinin yeniden düzenleneceğini, ülkede kalkınma yolunda çeşitli

³¹ Albayrak, *agt.*, s. 396-398.

seferberlikler başlatılacağını vb. beyan etmişse de bu durum halk nazarında pek de teveccüh bulmamıştır.

Şehir ve kasabalarda elektrik ve suyun ucuzlatılacağı, piyasada fiyat istikrarının sağlanacağı, il idarelerine özerklik verileceği, ticaretin geliştirileceği, yabancı sermayeye kapıların açık tutulacağı vb. konular da CHP'nin vaatleri arasında idi.

Her iki partinin de aday yapılarına bakacak olur isek; DP'nin adayları arasında en büyük oranın %26,8 ile Hukukçular olduğunu görmekteyiz. DP'de bunu %14.27 ile Doktor, Eczacı, Veteriner ve Diş Hekimlerinden oluşan kısaca sağlık sektörü diyebileceğimiz grup izlemektedir. Üçüncü sırada ise %13.80'lik pay ile Tüccarlar yer almaktadır. Aynı listenin CHP tarafında ise dağılım şöyledir: Birinci sırada %22.61 ile İdareciler, ikinci sırada %19.50 ile Hukukçular, üçüncü sırada ise %12.33 ile Doktor, Eczacı, Veteriner ve Diş Hekimlerinden oluşan sağlık sektörü. Görüldüğü üzere CHP'nin listesinin ilk sırasındaki idareciler DP listesinde ilk üç sıraya girememişken DP'nin üçüncü sırasında yer bulan tüccarlar da CHP'nin ilk üç sırasında kendisine yer bulamamıştır.

CHP adayları arasında en az temsil edilen meslek kolları ise %0.41'erlik yüzdeleri ile Bankacı, Din Adamı ve İşçilerdir. Aynı liste DP tarafında %0.22 Din Adamı, %0.45 Bankacı, %0.66 İşçi, %0.66 Esnaf olarak sıralanmıştır. Tüm bu sosyo-ekonomik dağılımlar hiç şüphesiz halkın tepkisi ve oy vermesi arasında önemli bir bağlantı sebebi olup seçim sonuçlarına da etki etmiştir.

Demokrat Parti'nin üçüncü en büyük aday dilimini oluşturan çiftçiler, Cumhuriyet Halk Partisi'nde yedinci sıradaki aday dilimini oluşturmuştur. Bu dağılım köylü oylarının DP ve CHP arasındaki dağılımını da etkilemiş, DP bu oylardan daha fazla istifade etmiştir.

Liste usulü çoğunluk sistemi uygulanan seçimler 14 Mayıs 1950 tarihinde gerçekleşmiş ve seçmenler partilere değil adaylara oy vererek tercihlerini yapmışlardır³². CHP ve DP'nin tüm ülkede katıldığı seçimlere Millet Partisi 22 ilde, Milli Kalkınma Partisi 3 ilde, Toprak Emlak ve Serbest Teşebbüs Partisi, Türk Sosyal Demokrat Partisi ve İşçi Çiftçi Partisi sadece İstanbul'da seçimlere katılmışlardır³³.

10 Mayıs 1950 tarihinde seçim yasakları başlamış, 14 Mayıs 1950 günü saat 08:00'da başlayan oy verme işlemi saat 17:00'de sona ermiştir.

Seçimler boyunca ufak tefek yerel olayların dışında önemli sayılabilecek bir asayiş olayına rastlanmamıştır. Halkın büyük ilgi gösterdiği ve %89,3 civarında katılım sağlanan seçim sonuçları aynı gün saat 19:00'dan itibaren her 15 dakikada

³² Ahmet Demirel, "50.Yıldönümünde 1950 Seçimleri", **Tarih ve Toplum**, C:XXXIII, S.197, Mayıs 2000, s.14.

³³ O tarihlerde Türkiye'de küçükü büyüklü 25 parti bulunuyordu. Detaylı bilgi için bkz. Tank Zafer Tunaya, **Türkiye'de Siyasi Partiler**, Arba Yayınları, İstanbul 1995.

bir verilmeye başlanmıştır. Sonuçta partilerin aldıkları milletvekillerinin sayısı aşağıdaki gibi olmuştur³⁴:

DP	416
CHP	69
MP	1
Bağımsızlar	1

KAYNAKÇA

I. KİTAP VE MAKALELER

- AHMAD, Feroz ve BEDİA, Turgay, (1976), *Türkiye’de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi*, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- ALBAYRAK, Mustafa, (1992), *Demokrat Parti*, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- ARASLI, Oya, (1972), *Adaylık Kavramı ve Türkiye’de Milletvekili Adaylığı*, Ankara: Sevinç Matbaası.
- BABAN, Cihat, (1970), *Politika Galerisi*, İstanbul.
- BENHÜR, Çağatay, (2001), *Türk Demokrasi Tarihinde Bir Dönüm Noktası Olarak 1950 Genel Seçimleri*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- DEMİREL, Ahmet, “50.Yıldönümünde 1950 Seçimleri”, *Tarih ve Toplum*, C:XXXIII, S.197, Mayıs 2000.
- DOĞAN, Avni, (1964), *Kurtuluş, Kuruluş ve Sonrası*, İstanbul: Dünya Yayınları.
- DUVERGER, Maurice, (1993), *Siyasi Partiler*, (Çev. Ergun Özbudun), Ankara: Bilgi Yayınevi.

³⁴ 1950 Seçimlerinin sonuçları ile ilgili veriler çeşitli kaynaklarda farklılıklar göstermektedir. Bu farklılıklar büyük oranlarda olmamakla birlikte yine de mevcuttur. Biz burada çalışmamızı doğrudan ilgilendirmediklerinden bu konunun detaylarına girmek istemiyoruz. Belirtmek istediğimiz nokta verdiğimiz sonuç istatistiğinde Ahmet Demirel’in 50.Yıldönümünde 1950 Seçimleri adlı makalesindeki istatistikleri kullandığımızdır. Seçim sonuçlarındaki tüm farklı rakam ve istatistikleri detayları ile incelemek için bkz. Çağatay Benhür, **Türk Demokrasi Tarihinde Bir Dönüm Noktası Olarak 1950 Genel Seçimleri**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2001, s.154-158.

ERDEM, Tarhan, (1982), *Anayasalar ve Seçim Kanunları*, Ankara: Çeltüt Matbaası.

EROĞUL, Cem, (1998), *Demokrat Parti*, Ankara: İmge Yayınevi.

HAYTOĞLU, Ercan, "Mareşal Fevzi Çakmak'ın Siyasi Hayatı ve Ölümü", *Türk Yurdu*, C:XIX, S.147 Kasım 1999.

GOLOĞLU, Mahmut, (1982), *Demokrasiye Geçiş*, Kaynak Yayınları, İstanbul.

SABANCIOĞLU, Müsemma, "Bir Seçim Böyle Geçti", *Toplumsal Tarih*, Sayı:200005, Mayıs 2000.

TBMM Kütüphane ve Dokümantasyon Müdürlüğü, (1982), *Seçim, Seçim Sistemleri ve Türkiye'de Uygulamalar*, Ankara: TBMM Yayınları.

TUNAYA, Tarık Zafer, (1995), *Türkiye'de Siyasi Partiler*, İstanbul: Arba Yayınları.

II. GAZETELER

CUMHURİYET (Ocak-Haziran 1950)

VATAN (Ocak-Haziran 1950)

ZAFER (Ocak-Haziran 1950)